

Návod k práci v hodinách po absolvování prohlídky

Milí učitelé,

v tomto dokumentu najdete tipy, jak zopakovat informace z komentované prohlídky z cyklu *Když místa vyprávějí*, upevnit je a využít je jako základní osnovu k dalšímu rozvíjení témat.

Když místa vyprávějí je cyklus 5 prohlídkových okruhů, komentovaných prohlídek, které reflektují historii, politiku, umění a lifestyle 20. a 21. století. Doplnují a rozšiřují učivo 2. stupně ZŠ a SŠ a kreativním způsobem nabízejí autentické poznávání v kulisách Brna.

Navrhované aktivity

1. Práce s mapou

- V příloze naleznete mapu. Vytiskněte ji do formátu A3, pověste ve třídě. Vraťte se po stopách míst, kde jste se zastavovali. K jednotlivým zastávkám připevněte samolepku - symbol daného tématu. Vizualizace napomůže k lepšímu zapamatování daných témat, ke kterým se poté můžete v hodinách vracet.

2. Klíčová slova

- Další přílohou tohoto dokumentu jsou vybraná klíčová slova, která se vztahují k jednotlivým tématům. Je možné je nakopírovat a nechat děti ve skupinách hádat, ke kterému zastavení se vztahují a proč.

3. Práce s obrázky

- V příloze naleznete symboly, které ilustrují dané téma v brožuře. Je možné tyto obrázky vytisknout, doptat se na asociace, s jejich pomocí vyvolat brainstorming či diskuzi. Případně lze také tyto obrázky použít v souvislosti s klíčovými slovy, viz výše.

4. Eseje

- Velké množství témat, která se v okruzích objevují, jsou širokospektrální, často náročná, vzbuzující polemiky. Vybízejí často k zamyšlení. Vyberte si některé z témat a rozpracujte je s dětmi v esejích či jiných slohových útvarech.

5. Zamyšlení a (moderovaná) diskuze - viz č. 4

6. Opakování s brožurou

- Každé z dětí dostane brožuru, která slouží jako pomůcka při výkladu lektora. Lektor z části "otázky a úkoly" vybírá dle časových možností i charakteru skupiny pouze některé z těchto otázek. Možností je zbývající úkoly a otázky dopracovat ve škole, nebo se k nim vrátit a připomenout si, co se děti během prohlídek dozvěděly. Níže najdete řešení úkolů a správné odpovědi.

7. Rozpracování příběhu

- V díle I-IV jsou na konci brožury uvedeny krátké životopisy osobností, které ovlivnila doba a které naopak ovlivnily ji. Je možné nechat děti, aby si jednu z osobností vybraly a dopátraly další informace k jejímu příběhu, a ty následně prezentovaly v hodině.

Odpovědi na otázky a řešení úkolů:

1. Asanace

Radnická 376/11

symbol: demoliční kladivo

klíčová slova: asanace, historismus, doprava, modernizace

Otázky a úkoly

1. Co to znamená asanace?

(Z lat. sanare, ozdravit.) Soubor opatření, jež mají za následek ozdravení životního prostředí a zlepšení (zvl. hygienických) podmínek. V architektonickém prostředí je realizována probouráním úzkých uliček širokými ulicemi, jimiž je přiváděno více světla a která umožňují např. zbudování kanalizace.

2. Jaké skutečnosti si ji vyžádaly v brněnském prostředí?

Kromě potřeby nových objektů, jež byly budovány podnikateli, byl důležitým impulsem vznik Okružní třídy. Tento progresivní urbanistický útvar vyžadoval modernizaci města uprostřed okruhu. I pro Brno ale platí obecné důvody tohoto podniku, a sice hygienické a dopravní hledisko.

3. Kolik domů bylo v důsledku asanace zbořeno a jaký byl původní demoliční záměr?

Celkem bylo zbořeno 238 domů (bouralo se od hlavního vlakového nádraží po Českou ulici), což představovalo pouze 55% původního demoličního plánu.

4. V jakých letech brněnská asanace probíhala a co její pokračování přerušilo?

1896 až 1916, pokračování přerušila 1. světová válka.

5. Jaký objekt patří mezi největší stavby realizované na parcelách uvolněných asanací? Jaké objekty nahradil?

Justiční palác (Rooseveltova), dnešní Krajský soud - nahradil rozsáhlý soubor jezuitských kolejí.

6. Znáš města, kde dodnes zůstalo městské opevnění? Která? Jak s těmito hradbami město nakládá?

Jihlava (parková úprava parkánu), Olomouc (občas využívána i pro lezecké aktivity), Znojmo (součást parkové úpravy).

2. Městské bydlení a životní styl na přelomu století

Minoritská 472/8

symbol: maskaron

klíčová slova: ornament, nájemní dům, secese, maskaron, cihla, sociální vrstva, dělnické kolonie

Otázky a úkoly

1. Co je to secese?

Společensko-umělecké hnutí, jež je datováno (nebereme-li v potaz kořeny) na přelom 19. a 20. století. Vrcholu dosahuje v 90. letech 19. století a končí 1. světovou válkou.

2. Co jsou typické znaky pro secesi? Vyber.

Řešení: motivy rostlin, motivy zvířat, vlnící se linie

3. Proti čemu se secesní umělci vymezovali především? V čem spočívala jejich revolta?

Vymezovali se především vůči historismu a akademismu. Svá díla pojímali odlišným způsobem, např. formou rozvolnění tradičního tektonického aparátu.

4. Jak vypadalo bydlení ve městě na přelomu 19. a 20. století?

Bydlení ve městě v daném období bylo poznamenáno rozvojem průmyslu (smog v ovzduší, umocněný provozem parních tramvají a topením uhlím) a dopravy, která byla pozvolna motorizována a rozšiřována. Především v dělnických koloniích, ale i např. v pavlačových domech, panovaly nevyhovující podmínky stran hygieny, které byly napravnovány (byť ne v plném rámci) až v meziválečném období. Ve městech byla budována kanalizační síť. Ve volném čase bylo zvykem korzování, tj. promenádní procházky, v Brně např. v Denisových sadech.

5. Co to byly dělnické kolonie? Kdo tam bydlel?

Dělnické kolonie umožňovaly nouzové bydlení pro určité skupiny obyvatel, nejčastěji zaměstnance konkrétních podniků, továren, dolů apod.

6. Proč dělnické kolonie vznikaly?

Umožňovaly nouzové bydlení pro určité skupiny obyvatel, nejčastěji zaměstnance konkrétních podniků, továren, dolů apod.

7. Kde dělnické kolonie vznikaly?

Poblíž místa činnosti tamních obyvatel (továrny, lomy, hutní průmysl atd.)

3. Folklorismus

nároží ulic Mozartova a Dvořákova

symbol: folklorní ornament

klíčová slova: ornament, sklo, secese, folklorismus, Jurkovič, nájemní dům

Otázky a úkoly

1. Co je to folklor? Co je to folklorismus?

Folklor - osobitý, autentický lidový projev. Projevuje se v tanci, hudbě, výtvarném umění, dramatickém projevu či ve slovesnosti.

Folklorismus - "folklor z druhé ruky", napodobuje autentický folklor v jiném prostředí, nebo si z něj vybírá jen určité prvky. Patří mezi důležité stylové tendence v rámci secese.

Pokud s dětmi pracujeme s těmito termíny v hodinách, snažíme se definovat jednotlivé termíny pomocí otázek, volných asociací - tak, aby děti pojmy chápaly v širším smyslu.

2. Vyber 2 jména umělců, kteří tvořili v duchu secesního folklorismu:

Bohuslav Fuchs, Dušan S. Jurkovič, Joža Uprka, Mies van der Rohe, Adolf Born

3. Proč byl pro díla secesního folklorismu důležitý motiv domova? Proč domov umělci ve svých dílech zobrazovali? Proč to pro ně bylo důležité?

Městské prostředí bylo na přelomu 19. a 20. století poznamenáno všemi výše uvedenými fenomény - rozvojem průmyslu, dopravy, znečištěním ovzduší apod. Synonymem pro průmyslová města byly kouřící komíny. Pro mnoho umělců byl domov synonymem pro stabilitu, jistotu, která mnohdy čerpala z dětství a venkovského prostředí (např. Joža Uprka nostalgicky vzpomínal na Moravu během svého pobytu v Mnichově).

4. Kam podle vás jezdili umělci (malíři, sochaři, architekti) na přelomu 19. a 20. století studovat? Proč?

Nejčastějším místem studií byly umělecké akademie, v okruhu českých zemí jde především o Mnichov či Vídeň, příp. šlo o působení v soukromých ateliérech.

4. Spolkový život na počátku 20. století

Dům umění

symbol: kovář

klíčová slova: spolkový život, Dům umění, nacionalismus

Otázky a úkoly:

1. Co je nebo byl Sokol, Klub českých turistů a Hlahol?

Jde o tělovýchovné či kulturní spolky.

2. Co je spojuje?

Prvek vlastenectví, který je naplněn skrze tělovýchovné či umělecké aktivity.

3. Znáte nějaký brněnský spolek, který byl na přelomu 19. a 20. století činný ať už v umění, nebo v tělovýchově?

Brünner Turnverein, Sokol Brno I., Klub přátel umění.

4. Který slavný architekt po 2. světové válce Dům umění přestavěl?

Bohuslav Fuchs.

5. Brněnský boj za české národní divadlo

Janáčkovovo divadlo

symbol: divadelní masky

klíčová slova: divadlo, architektonická soutěž, Češi, národnostní otázka

Otázky a úkoly

1. Proč tolik Brňané usilovali o to mít vlastní divadlo? Proč je divadlo tak důležité?

Jelikož brněnští Němci měli své vlastní divadlo, Češi se dlouhá léta spoléhali na tzv. prozatímní divadlo. Do hry ale vstoupily, mimo jiné, dvě světové války, proto bylo české Národní divadlo v Brně postaveno až v 60. letech. Divadlo bylo vnímáno jako důležitý kulturní stánek, skrze nějž je možné manifestovat kulturu daného národa - bylo tedy velmi důležité i v období národnostních pnutí na přelomu 19. a 20. století.

2. Kolik bylo uspořádáno architektonických soutěží na podobu českého národního divadla v Brně? A proč jich tolik bylo?

Bylo jich celkem 7. Problémy byly vyvolány jednak dvěma světovými válkami, jednak spory, které byly organizační i názorové povahy. Problém vyvolaly i některé osobní spory mezi architekty, vyvolané rovněž národnostní otázkou (v porotě první soutěže dominovali Němci).

3. Kde v Brně stálo tzv. prozatímní divadlo?

Na dnešním Žerotínově náměstí (tehdy Radwítovo/Raduitovo náměstí). Vedle dětské polikliniky je dochovaná pamětní deska.

6. Význam Brna v zemském uspořádání

Zemský dům II

symbol: moravská orlice

klíčová slova: zemské uspořádání, zemský dům, historismus, Morava, rozhlas

Otázky a úkoly

1. Kolik je v Brně celkem zemských sněmoven (objektů, ve kterých zasedal tzv. Zemský sněm?).

V novodobější historii byly vybudovány 3, dříve (v období raného novověku) zasedal Zemský sněm v prostorách Nové radnice.

2. V čem spočívalo zemské uspořádání?

Každá z historických zemí (Čechy, Morava, Slezsko) měla vlastní hlavní město a politickou samosprávu.

3. S jakou významnou událostí je budova Zemského domu II spojena?

S vybudováním rozhlasového studia tehdejšího Radiojournalu (byli při tom významní kulturní činitelé, např. Oldřich Nový).

4. Jaký výrobek, který se pěstuje na střeše Zemského domu II, si můžete na trhu koupit?

Med.

7. Ženský hlas

Jaselská 7

symbol: paví pero

klíčová slova: ženská práva, emancipace, škola, páv, ornament

Otázky a úkoly

1. Jaká byla úloha ženy na přelomu 19. a 20. století? Lišila se nějak u žen z např. dělnické a vyšší společenské vrstvy?

V případě žen z obou společenských vrstev platí, že jejím základním úkolem bylo rodit děti a starat se o rodinu. Žena z vyšších vrstev ale měla zároveň reprezentovat manžela a být "přiměřeně" vzdělaná. Kromě toho nebyla nucena pracovat, mohla si dovolit platit služebné, chůvy, kojnou. Zbýlý volný čas věnovaly ženy z vyšších společenských vrstev setkávání s podobně situovanými přítelkyněmi, s nimiž podnikaly setkávání u čaje (ve vilách byly zřizovány samostatné společenské salonky pro pána i paní domu). V nejednom případě byly tyto ženy aktivní v různých spolcích, ať už šlo o kulturu, sport nebo (s blížící se

válkou) humanitární aktivity. V případě žen žijících v dělnických koloniích (potažmo náležících dělnické vrstvě obecně) šlo především o péči o domácnost, která byla kvůli absenci dnes běžných vymožeností velmi náročná. Pralo se za použití valchy v neckách, topilo se uhlím. Elektrifikace měst byla postupná, proto byla většina činností mechanická, nehledě na to, že např. chladničky se začaly v movitějších domácnostech rozšiřovat až ve 30. letech; její předchůdkyní byla skříň chlazená ledem - odtud označení "lednice"). Samozřejmostí byla péče o děti, kterých bylo v rodinách více, než dnes. Záleželo také na profesi. Například učitelky neměly možnost provdat se (nemohly by se plně věnovat rodině i práci). V každém případě ale platilo ryze patriarchální uspořádání společnosti, z něhož vyplývala nepsaná nutnost podřídit se manželovi, ať už ve věci kariéry, nebo trávení volného času (rekreační aktivity, cestování, pobyt v restauračních zařízeních apod.)

2. Proč vznikla potřeba ženy vzdělávat?

Ženy byly ekonomicky závislé na mužích. Ženy - vdovy, ženy neprovdané a další zůstávaly v rodinách a byly závislé na jejich pomoci. S měnící se politickou a hospodářskou situací vznikla potřeba ženy vzdělávat, aby se vymanily z této závislosti. Pro práci tedy potřebovaly kvalifikaci. Zároveň tuto potřebu pocítovaly ženy samy, inspirovaly je k tomu i různé umělkyně, spisovatelky jako byla Božena Němcová, Karolína Světlá, Eliška Krásnohorská, Růžena Svobodová a různá hnutí za ženská práva existovala už mnoho let dříve.

3. Čím byla Vesna tak významná?

Byla významná velmi!! Jejím unikátem byla výuka výhradně v českém jazyce. Umožňovala vzdělávání žen, což v dané době nebylo vůbec samozřejmé. Měla mnoho podporovatelů z uměleckých kruhů, a její sláva a věhlas přesáhla hranice Brna. Umožňovala nejen vzdělání, ale také ubytování - útulny a penzionáty. V oblasti národnostně-kulturní sehrála důležitou roli jako jedno z ohnisek brněnského češství; ve dvoraně penzionátu Vesny na Jaselské ulici např. působil vlastenecký Klub přátel umění.

4. Kdy v různých státech získaly ženy volební právo? Spojte.

Řešení:

- ve Švýcarsku - 1971
- ve Francii - 1944
- v ČSR - 1920
- v Saúdské Arábii - 2011

8. Vyhlášení ČSR a český vliv

Besední dům

symbol: československá/česká vlajka

klíčová slova: vlajka, palác, historismus

Otázky a úkoly

1. Kdy vznikla Československá republika?

1918.

2. Jmenujte alespoň 2 osobnosti, které stály za jejím zrodem.

Tomáš G. Masaryk, Alois Rašín. Pro Brno jsou důležití (byť nejde přímo o zakladatelské osobnosti státu) také Karel Vaněk (budoucí městský starosta) a Kuneš Sonntag (moravský politik), členové Národního výboru československého, který byl důležitou předzvěstí vzniku samostatné ČSR.

3. Proč si Brňané vybrali jako místo ohlášení vzniku ČSR zrovna Besední dům?

Besední dům byl sídlem českých spolků a dějištěm české kultury v česko-německém Brně.

4. Proč se tuto velkou novinu v Brně dozvěděli až o den později?

V Brně se o této události dozvěděli dne 28. října, jenže až podvečer; nebylo tedy organizačně možné uspořádat veřejnou akci. O den později o vyhlášení samostatné ČSR psaly Lidové noviny.

5. Architektonický styl, ve kterém je Besední dům postaven, patří do takzvaného historismu. Architekti v něm napodobovali různé "staré" styly, jako třeba gotiku. Proč to dělali?

Historismus byl základním módem uvažování architektonických škol. Pokud chtěl architekt uspět, musel se přizpůsobit a projektovat v osvědčených formách, které byly navíc žádány institucemi (banky, školy, správní budovy apod.). Mnozí teoretici viděli v historismu odkaz na osvědčené formy. Historismus by vyústěním například během dostaveb kostelů či katedrál - dokladem jsou katedrály v Brně, Olomouci, ale i např. v Paříži. Historizující dostavbou tak bylo navázáno na domnělou podobu, jak by náboženské stavby vypadaly, kdyby byly dokončeny v gotické době.

Když místa vyprávějí I/V

Od monarchie k republice, od ornamentů k jednoduchosti

přelom 19. a 20. století

Tipy na exkurze

Kde se o tématu dozvědět víc? Několik tipů:

- [Besední dům](#)
- [Jurkovičova vila](#)
- [Kamenka a další dělnické kolonie](#)
- [Vlněna](#)

Když místa vyprávějí I/V

Od monarchie k republice, od ornamentů k jednoduchosti

přelom 19. a 20. století

TIC BRNO ←

GO TO BRNO.cz ←

autor: Jakub Sochor

grafika: Tereza Plachká Bierská

ilustrace: Barbora Růnová

Projekt byl realizován za finanční spoluúčasti EU prostřednictvím Národního plánu obnovy a MK ČR.

2023

www.ticbrno.cz